

CONSCRIPTIA DE LA 1713 – SATELE BRĂNENE (I)

În general, istoria Branului este „cunoscută”. Prezent, prin fortificația medievală și prin geografia regiunii, în centrul unui puternic interes turistic, trecătoarea spre Muntenia și realitățile aferente ei – fizico-geografice – fac obiectul a numeroase broșuri de popularizare, unele chiar mai elaborate, tinzând a fi veritabile monografii ale zonei. Există de asemenea și o serie de preocupări științifice propriu zise în studiul regiunii. Dar documente și informații noi apar permanent, făcând dificil de împlinit idealul exhaustivității. Rămân însă și o serie de probleme neclarificate. Spre exemplu, încă nu s-a dat o explicație argumentată, plauzibilă, a apariției târzii în documente – la 1695, pentru prima dată, cel puțin în documentele cunoscute până acum – a locuitorilor de pe teritoriul din jurul cetății Bran. S-au făcut speculații asupra statutului social al acestor locuitori, a locurilor de imigrație în zonă. O parte a acestor probleme tind spre o clarificare și prin analiza conscripției de la 1713.

Dată fiind cantitatea destul de mare de informație conținută, ne propunem ca în prezentul număr al anuarului „Cumidava” să facem o serie de considerații preliminare, urmând ca ulterior să publicăm integral textul conscripției referitoare la satele brănene.

Conscripția de la 1713 a fost realizată la nivelul întregii Transilvanii, în Țara Bârsei, conscrierea desfășurându-se între 17 septembrie și 19 noiembrie 1713. Originalul documentului se află la Arhiva de Stat din Ungaria¹. Date totale, o serie de informații suplimentare și comentarii au fost prezentate de I. Acsádi la 1896². Extrase din această conscripție au mai fost folosite și de regretatul istoric brașovean Florin Salvan, într-un articol publicat în 1996³. Este însă inutil de spus că fragmentele publicate nu epuizează informațiile cuprinse în acest izvor statistic.

Conscripția „satelor” brănene se deschide printr-o prezentare a „posesiunii Branului” (*Törcsvári jóság*). Se precizează de la început faptul că „Aici nu există un sat unde să locuiască iobagi veșnici (*örökös emberek*), ci, deasupra vămii de la Bran, pe hotarul cetății Branului, în pădure, ici și colo, locuiesc români care acolo și-au făcut adăposturi și se numesc colibași. Aceștia au fugit fie din Țara Românească, fie din Ardeal. Astfel, ei obișnuiesc acolo să se așeze, unde se hrănesc, unde se înmulțesc. În felul acesta, orașul a luat întotdeauna taxă de la ei, iar când cineva acolo vrea să se așeze, întotdeauna se obișnuiește să plătească taxă dregătorilor orașului”. Deci, în primul rând, descrierea pare a întări o ipoteză mai veche, conform căreia oiconimul Bran nu definea, cel puțin până în secolul al XVIII-lea, un sat sau o așezare propriu-zisă. În al doilea rând, precizările referitoare la locuirea „în pădure”, cel mai probabil în cadrul unor poieni, confirmă o serie de informații

etnografice, culese de prof. I. Praoveanu⁴. De asemenea, este confirmat aportul în popularea regiunii atât al Ardealului, cât și al Tării Românești. Se precizează, de asemenea, existența „taxei băjenarilor”, cum se va numi mai târziu, plătită de cei care se așezau în teritoriu.

În continuare este prezentată o situație statistică, din care rezultă că în teritoriul Branului erau la 1713 un număr total de 211 capi de familie.

Conscripția de la 1713 ridică o serie întreagă de probleme în ceea ce privește acuratețea informațiilor. Cercetătorii fenomenului au căzut de acord că această conscripție subînregistrează populația⁵. Pentru a evalua în ce măsură este subevaluată populația, ne putem raporta la datele din 1710⁶. În cazul în care la acest an, cifra se referă la *locuitorii din Branul de Sus* (satele situate la sud de vama Branului), remarcăm că la 1710 erau 194 locuitori pe zonă, iar la 1713 – 141 locuitori. Ar rezulta deci o diferență de 53 de locuitori, care fie au fost omiși, fie au plecat din teritoriu în cei trei ani care separă cele două statistici. Dar, în măsura în care datele de la 1710 se referă la *întregul teritoriu* al Branului rezultă că 1710 erau 194 locuitori, iar 1713 – 211 locuitori. Deși cifrele sunt apropiate, remarcăm faptul că pe intervalul 1695⁷ – 1710, rata anuală de creștere a populației a fost de aproximativ 6 familii pe an⁸. Strict statistic și teoretic, populația ar fi trebuit să fie la 1713 de $194 + (1713 - 1710) \cdot 6 = 212$ locuitori!... Desigur, este o simplă coincidență și este puțin probabil ca realitatea să confirme acest calcul teoretic. Dincolo de această reconstituire ipotetică, trebuie remarcat faptul că un număr apropiat de 194 locuitori pe Branul de Sus se va mai înregistra în intervalul 1729 – 1732⁹, când, comparativ, satele nu au o populație cu mult mai numeroasă față de 1713. Adică sunt ordine de mărime asemănătoare. Aceste date comparative ne permit să concluzionăm în final că totuși, pare plauzibilă ipoteza că cei **194 capi de familie de la 1710 se referă totuși doar la locuitorii Branului de Sus**. Presupunând că nivelul demografic ar fi rămas constant, ar rezulta că datele de la 1713 ar avea o eroare – pentru Branul de Sus – de 27%¹⁰. Aplicând aceleași constantă de eroare, rezultă că **populația estimată pentru întreg Branul la 1713 ar fi de 344 capi de familie**¹¹. Desigur, este o doză mare de ipotetic, de aceea datele trebuie interpretate absolut orientativ.

Comparativ cu 1710, când orașul Brașov, ca stăpân de pământ, a efectuat o anchetă asupra locuitorilor¹², se constată așadar un spor de 18 capi de familie. În continuare, sunt recensate animalele colibașilor. Se înregistrează număr semnificativ de vaci – 496, și oi – 9871.

Anul	1710	1713
Capi familie	194	211
Căruțe fân	871	856
Cai	251	568
Vaci	471	496
Oi	4182	9871

Un element interesant îl constituie prezența porcilor în cadrul șeptelului, și aceasta deoarece în conscripția de la 1761 și într-o serie de recensăminte ulterioare, această specie nu mai este înregistrată în Bran. Ar fi dificil de interpretat aceste date documentare; se cuvine însă remarcat că, în chiar textul conscripției

de la 1713, locuitorii hotarului Branului nu apar ca plătitori de taxe pe ghindărit, asemeni celorlalte sate (Zărnești, Tohan etc.). Este de remarcat și numărul mic al acestor animale: brănenii creșteau 128 de porci, în timp ce pe teritoriul lor locuitorii din Cristian, Brașovul vechi, Tohan și Zărnești aduceau în total 1553 porci!

Tot din aceste date statistice rezultă că terenurile de semănat fuseseră toate obținute prin defrișare, cu precizarea conscripților că „se poate defrișa mai mult dacă se vrea”. Trebuie precizat că, din însumarea cantităților de produse recoltate (grâu de toamnă, orz și fân) și prin compararea cu datele prezente în conscripția de la 1761, se poate stabili evoluția suprafețelor defrișate și, indirect, se poate stabili densitatea *reală* de populație în regiune.

O informație interesantă este cea a stabilirii venitului anual al unei familii de colibași: 12 florini, rezultați în urma comerțului cu produse animaliere. De aici și venitul total al locuitorilor – desigur, nu foarte exact – de 2532 florini/an.

În continuare, conscripția înregistrează veniturile aduse orașului din regiune. Se precizează că „tohănenii posedă aceste pământuri arabile pe bani, și plătesc în fiecare an când le iau câte 10 denari de la fiecare jugăr de teren și dau dijmă dregătorilor orașului”. La fel, fânețele sunt arendate anual ghimbășenilor, cristoloveniilor, râșnovenilor și locuitorilor din Zărnești și Tohan, pentru o sumă de bani plătită dregătorilor brașoveni. În fine, cele 20 stâne sunt arendate astfel: cristolovenilor 1 stână, tohănenilor 9 stâne, zărneștenilor 6 stâne, iar colibașilor 4. Se menționează, de asemenea, existența unui joagăr, care nu producea scânduri pentru comercializare, ci strict pentru nevoile orașului, și o pivă, care nu era în nici un fel impozitată, ci satisfăcea doar nevoile locuitorilor.

Aceste ultime informații confirmă, după opinia noastră, ipoteza conform căreia locuirea permanentă a teritoriului Branului de sus s-a realizat în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Altfel este mai dificil de explicat implicarea economică mult superioară a unor alte sate în teritoriul Branului, precum și o serie de neimpozități (a pivăritului, porțioanele către armată etc.).

Conscripția îi înregistrează, în continuare pe locuitorii din zona Branului – atât pe cei din sus de vază, cât și pe cei din Branul de jos – nominal, pe „sate”, prezentând la fiecare inventarul pe care îl posedă (animale și pământ). Pe baza acestor însemnări, se pot face o serie de reconstituiri interesante. Dat fiind că au trecut la 18 ani de la prima înregistrare a locuitorilor, prin comparare nominală se pot identifica acei primi locuitori, de data aceasta legați de o anumită zonă geografică. În felul acesta se va putea verifica ipoteza conform căreia popularea Branului s-a făcut pornind de la nord spre sud. Acest lucru poate fi stabilit atât prin numărul mai mare de locuitori, cât și prin suprafața mai mare defrișată pentru agricultură și fânețe, înregistrate în Branul de Jos. Apoi, trebuie spus că această conscripție răstoarnă o ipoteză care a durat 28 de ani, și anume aceea că prima mențiune a așezărilor brănene datează de la 1729. Acum se poate spune că, la 1713, pentru prima dată – după datele cunoscute până în prezent – sunt menționate „satele” brănene: Sohodol (45 familii), Poarta (20), Șimon (33), Zbârcioara (13), Predeal (5), Șirnea (3), Moeciul Cald (27), Fundata (4), Valea cu Calea (5), Moeciul de Jos (25),

Coacăză (14), Măgura (15). Se remarcă numărul mai mare al populației în satele situate pe vale, comparativ cu cele poziționate pe înălțimi.

În concluzie, se poate remarca faptul că aceasta conscripție conține o serie de informații interesante, menite să clarifice probleme mai puțin lămurite până în prezent, în legătură cu istoria așezărilor brănene. Compararea și interpretarea datelor conținute cu alte informații – anterioare și ulterioare momentului 1713 – vor permite stabilirea mai clară a direcțiilor de dezvoltare ale așezărilor și reconstituirea cât mai fidelă a unei perioade istorice trecute¹³.

The Census from 1713 - villages from Bran. (Abstract)

Deriving from their economic interests, statistical surveys conducted by Austrian Empire contain very important data for the history of different regions of Transylvania. On peculiar case of Törzburg region, the survey from 1713 represents the first overview of the area, since the first mention of its population, at 1695. Thus, here it could be found for the first time the names of the villages; the first evaluation of economic power of the inhabitants; the first indication about the forest – cleared surface on this territory.

In the next issue of *Cumidava* year – book, it will be edited the full text of this document, concerning Törzburg villages.

Note

- ¹ Magyar Országos Levéltár (Budapesta), *Vegyes Conscripitiok*, FI49, 5/3, A. 1713, p. 1 – 74. Pentru Bran, datele se regăsesc de la p. 71.
- ² [Ácsádi Ignác], *Magyarország népsége a Pragmatica Sanctio korában (1720 – 1721)* în „Magyar statisztikai közlemények”, vol. XII, Bp. 1869. Pentru Țara Bârsei, vezi p. 470 – 474.
- ³ Florin SALVAN, *Numărul și componența națională a populației din Țara Bârsei în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Cumidava”, Brașov, an. XX (1996), p. 141 – 167.
- ⁴ Ioan PRAOVEANU, *Așezările brănene: satul, gospodăria, locuința*, Brașov, 1998, p. 122.
- ⁵ S-a considerat că această conscripție are serioase erori de înregistrare: vezi, de pildă, [Ácsádi Ignác], *op. cit.*, p. 470; Salvan, *Populația*, p. 143; Kovácsics József (coord.), *Magyarország történeti demográfiaja*, Budapest, 1963, p. 434 – 435.
- ⁶ DJAN Brașov, fond Primăria Brașov, seria Protocoalele Magistratului, IV.C.2, p. 218.

⁷ *Ibidem*, seria Socoteli alodiale-acte , pach. 154, nr. 1, an 3, f. 83.

⁸ $(194 - 99) / (1710 - 1695) = 6,3$.

⁹ DJAN Bv., Socoteli alodiale-acte, pach. 154, nr. 1, an. 11 – 14.

¹⁰ $[(194 - 141) / 194] * 100 = 27.3\%$.

¹¹ $211 * 0.63 + 211 = 343.9$.

¹² DJAN Brașov, fond Primăria Brașov, seria Protocoalele Magistratului, IV.C.2, p. 218.

¹³ Tabelele complete și textul integral al conscripției vor fi publicate în numărul următor al anuarului.